

УДК 7.06:784.3

Дондик О. І.

МИСТЕЦЬКІ ПОШУКИ В ПЛОЩИНІ ЖАНРОВОГО СИНТЕЗУ І ТРАНСФОРМАЦІЇ У КОНЦЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІЧНОГО КАМЕРНОГО ХОРУ «ХРЕЩАТИК»

А Висвітлені аспекти жанрового синтезу та мистецької трансформації у концертній діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик». У дослідженні розглянуті характерні приклади з концертно-сценічної практики колективу, які переконливо ілюструють новаторські тенденції, притаманні сучасному хоровому виконавству. У висновках публікації узагальнені основні результати дослідження.

Ключові слова: синтез жанрів; мистецька трансформація; хоровий театр; діяльність Академічного камерного хору «Хрещатик»

Актуальність. Сучасне хорове виконавство ставить перед дослідниками чимало проблем, пов'язаних із новітніми тенденціями, актуалізованими як у площині музичної драматургії, так і в різних проявах концертно-сценічної практики. Як засвідчує досвід наукових спостережень, усі нові явища музичного мистецтва розвиваються шляхом оригінального переосмислення традиційної лексики під кутом нового мистецького досвіду. Дослідження обумовлено потребою висвітлення недостатньо проаналізованих у науковій літературі аспектів творчого переосмислення синтезу жанрів і трансформації мистецтва, в яких поєднані хорове виконавство, театральне та хореографічне направлення.

Аналіз попередніх досліджень, пов'язаних зі специфікою традиційного та сучасного хорового виконавства, базувався на наукових доробках О. Бенч-Шокало [1], П. Ковалика [4], А. Лашенко [5], Т. Ткач [8].

Утім у переважній більшості вказаних напрацювань основну увагу зроблено саме на виявленні загальних закономірностей еволюції хорового мистецтва на різних етапах його розвитку та розкриттю проблем, пов'язаних з особливостями диригентської роботи. На жаль, до цього часу недостатньо вивченими залишаються питання, пов'язані з жанровою специфікою камерного хорового виконавства, і зокрема, з його репертуарними та методологічними засадами.

Основна ціль статті полягає у висвітленні аспектів творчого переосмислення синтезу жанрів у площині сучасного хорового виконавства (на прикладі концертної діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик»).

Зазначена ціль передбачає вирішення наступних

завдань: охарактеризувати стан досліджуваної проблематики; окреслити специфіку концертної діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик»; проаналізувати взаємозв'язок репертуарних напрямлень і діяльності хору «Хрещатик» з мистецькими запитами сучасної аудиторії.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на активний розвиток сучасного хорового виконавства в різних напрямках українського музичного мистецтва в музикознавстві існує ще чимало прогалин у дослідженні окремих важливих виконавських явищ і пов'язаних з ними теоретико-методологічних аспектів. Це й не дивно, адже, як засвідчує досвід наукових спостережень, будь-які нові явища виконавського музичного мистецтва розвиваються через синтез-взаємодію різноманітних стильових і жанрових елементів, що комбінуються у різних структурних і композиційних взаємодіях.

Розпочинаючи аналіз даної проблематики, повернемося до концерту 14 листопада 2014 року, що відбувся в Колонному залі імені М. В. Лисенка Національної Філармонії України. Це урочистий концерт з нагоди 20-ліття творчої діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик», проведення якого стала знаменною віхою в культурному житті України, узагальнивши мистецькі досягнення цього відомого творчого колективу, і водночас ще раз засвідчивши високий рівень його професійної майстерності. Її визначальним критерієм постає органічне співвідношення традиційних і новаторських тенденцій, які формують параметри мистецького процесу.

Цей аспект характеризує одну з найяскравіших рис мистецького портрету хору «Хрещатик», а саме здатність до гнучкого творчого перевтілення, відповідно до вимог конкретної композиторської кон-

цепції. Ця здатність є однією з важливих передумов існування професійного хорового колективу в умовах сучасного культурного простору і, водночас, постає тим практичним підґрунтям, на якому відбуваються експериментальні пошуки, спрямовані на віднайдення принципово нових шляхів у сучасній хоровій музиці, і, зокрема, в площині синтезу різних мистецьких жанрів.

Активним поштовхом до таких пошуків постають радикальні трансформації, що відбулися протягом останнього часу в українському хоровому мистецтві під впливом актуальних суспільних та економічних факторів. У процесі цих змін хор, фактично, змінив свій виконавський статус. Він перетворився із класичного і статичного форматора традиційного акустичного звучання на «виробника» і ретранслятора мистецького шоу-продукту, в якому синтезовано і творчо переосмислено жанрові елементи різних мистецьких сфер (хорове мистецтво, хореографія, театральне мистецтво), і водночас, ураховано прагматичні реалії шоу-бізнесу. Рухаючись у цьому напрямку, хор «Хрещатик» пройшов свій шлях становлення і зараз є універсальним колективом, який у змозі відтворити та показати будь-яку програму, відповідну естетичним запитам слухачької аудиторії.

Спробуємо це довести на прикладі аналізу окремих концертних виступів колективу, здійснених у різний час упродовж 10 років (2003–2013).

Розпочнемо наш огляд із концерту, що відбувся в Національному оперному театрі 14.12.2003 р. (Концерт-постановка: Ріттель Кобилянський. «Відлуння віків»). Цей мистецький захід став для хору «Хрещатик» першим досвідом виконання не в звичному статичному вигляді, як передбачено вимогами класичного хорового мистецтва, а у сукупності з елементами шоу та мюзиклу. Головним у концерті був світовий оперний співак Ріттель Кобилянський, що виконував світові хіти легкої класичної музики в українському перекладі. Твори між собою були поєднані смисловими зв'язками. Хор виконував функцію театралізованої та вокальної підтримки, вперше у досвіді хору застосувалися хореографічні рухи і мізансцени.

Зазначена тенденція згодом розвинулася в концертній постановці «Пісні народів світу» (хореограф-постановник – А. Рубіна, режисер-постановник – І. Нестеренко), що відбулася в Національній філармонії 21.06.2006 р. У цій постановці вперше було здійснено спробу радикально змінити підхід до традиційного сприйняття хорового жанру. Відтворюючи тематичний зміст, пов'язаний із творчістю О. Кошиця, та його обробками народних пісень різних країн світу, хорове виконання поєднало в собі жанрові ознаки ще одного різновиду мистецтва – хореографії: артисти одночасно і співали, і рухались.

Наступним кроком в осягненні хором «Хрещатик» незвіданих мистецьких обріїв постає музично-сценічна тетралогія «Річний сонцеворот українського обрядового співу». Цей проект, драматургічно розгорнутий відповідно до параметрів календарного циклу, – є цікавим і новаторським

здобутком сучасного національного хорового мистецтва.

Спеціально для цього проекту було запрошено поета О. Зараховича. Обравши за зразок автентичні фольклорні джерела, він створив авторські поетичні тексти, сюжетно пов'язані з українськими календарними піснями та обрядами. До співпраці було запрошено також хореографа-постановника А. Рубіну, яка, виходячи з власного професійного досвіду і майстерності, сформувала оригінальну музично-театральну концепцію, максимально наближену до традиційних народно-обрядових дійств. Результатом спільних мистецьких зусиль постав феєричний цикл, що поєднав у собі колядки, щедрівки, веснянки, купальські, обжинкові та весільні пісні.

Загалом увесь цикл цих музично-театральних постановок огорнув у часовому проміжку цілий рік: підготовка до спектаклів проходила поступово, за календарем. Колядки і щедрівки були першою вдалою спробою, яка надихнула керівництво продовжувати весь проект.

Поступово, в процесі творчої діяльності, хор «Хрещатик» та його художній керівник П. Струць удосконалювали свій досвід і вміння, а отже, кожна постановка набувала розвитку й ускладнювалась у геометричній прогресії. У постановках були задіяні музичні інструменти – флейта, скрипка, ударні. Вершиною цього проекту стала постановка «Весільний хліб» (Обжинкові, весільні пісні).

Хореограф-постановник А. Рубіна в процесі роботи над цим проектом доклала багато зусиль і майстерності, досягнувши майже неможливого: хористи рухалися ніби «професійні танцівники-хореографи, які, як виявляється, вмють ще й добре співати». Цікавими були й акторські етюди хористів, які за своєю складністю та довершеністю не поступалися напрацюванням професійних артистів. Згодом, після завершення проекту, всі виконані твори були записані на студії звукозапису.

Не менш показовим є застосування акторських здібностей хористів у площині оперної драматургії. У цьому контексті наочним прикладом може слугувати виконання хором «Хрещатик» опери Л. Дичко «Золотослов», здійснене з нагоди 70-річного ювілею композиторки.

На постановку цього проекту було запрошено молодого талановитого режисера В. Пальчикова. Він зумів правильно і грамотно розкрити основні драматургічні акценти опери, побудувавши неперервну дію наскрізного розвитку, в якій хор, переважно, здійснює функцію коментатора подій, уособлюючи народ.

У постановці вдало поєднані риси суто сценічної концертної концепції з елементами персоніфікованої театралізації. Драматургічний розвиток художнього образу виразно підкреслено органічним співвідношенням смислових та емоційних контрастів. Саме через них формується складна система музично-поетичних «світлотіней», які відтіняють образну драматургію художнього задуму Л. Дичко.

Зовсім в іншій площині вибудовано виставу «Романс для коханої» (28.12.2010 р. Нова сцена На-

ціонального академічного театру російської драми імені Л. Українки). Взявши за основу жанр романсу, що притаманний лише сольному виконанню, керівники хору вирішили втілити в життя сміливу й оригінальну ідею – зробити аранжування українських романсів для хору. Відтак було створено новий жанр – український хоровий романс. До роботи над цим цікавим проектом, як і раніше, було залучено режисера В. Пальчикова. Перед ним поставило непросте завдання – тематично поєднати між собою зовсім різні романси, сформувавши на їх основі єдину сюжетно-образну концепцію. Таким єднаючим елементом стали вдало відібрані фрагменти з відомих творів української літературної класики, зокрема «Лісової пісні» Л. Українки та «За двома зайцями» М. Старицького. Огорнувши всі ці сюжети єдиною темою кохання, режисер, диригент і хористи разом створили незвичайний цікавий мистецький продукт, що синкретично поєднав у собі жанрові ознаки театрального та хорового мистецтва. При цьому артисти хору репрезентували себе відразу у декількох сценічних амплуа: і як комедійні, і як драматичні актори, – спектакль же був сформований за всіма правилами класичної театральної драматургії.

У цьому ж руслі побудовано театралізовану хорову виставу «Жди мене», присвячену 66-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. (режисер-постановник В. Пальчиков), яка повністю була побудована на сюжеті військових пісень, таких як «Журавлі» Я. Френкеля, «Соловьи» В. Соловйова-Седого, «Дороги» А. Новікова та ін.

Ще одним цікавим експериментом «Хрещатика» у пошуку варіантів синтезу різних мистецьких жанрів є проект шансону-мюзиклу «Café – chantant Khreschatyk». Взявши за основу жанр французького шансону (який, до речі, не має нічого спільного з вітчизняним шансоном), театральний режисер І. Славінський поставив досконалий хоровий спектакль на основі єдиної сюжетної лінії. Підхід до цієї постановки був дуже нестандартним і цікавим: виконання хорових творів було ніби саундтреком до драматургічної дії, що відбувалася на сцені. Не було вимовлено жодного слова, все будувалося на мімічних пантомімах і жестах, як у німому кіно – ніхто не говорить, але все зрозуміло. Сюжетна лінія: «Раніше кафе у французькому містечку. Офіціант сонний і кволий готує кафе до приходу відвідувачів. Першим до кав'ярні заходить «Завсігдатай» (постійний відвідувач), він неспішно п'є каву. Поволі кафе наповнюється іншими відвідувачами, котрих стає все більше і більше. Офіціант не встигає прийняти замовлення, він бігає все швидше і швидше, намагаючись вдовольнити клієнтів. Не в змозі витримати такого шаленого темпу, він падає від втоми. Несподівано до кафе заходить дівчина. Своєю красою вона вражає офіціанта, і він закохується. «Завсігдатай» також намагається звернути на себе увагу красуні, але не отримує від неї ніякого заохочення. Він починає нахабно поводитися й ображає дівчину. Офіціант не стерпівши такого брутального поводження, поспішає дамі на поміч. Між офіціантом і «Завсігдатаєм» виникає сутичка,

що призводить до дуелі. Офіціант падає поранений, дівчина не витримує й біжить до нього. Вона намагається втішити офіціанта, її серце «розтоплене» його вчинком. Життю офіціанта нічого не загрожує, і щаслива пара залишається разом».

Зовсім інший образно-драматургічний аспект репрезентовано в концертній виставі «Ave Maria – Пречиста і непорочна» (10.11.2012 р. Храм святої Катерини німецької евангелічно-лютеранської церкви), приуроченій до церковного свята «Благовіщення». Образ Діви Марії проходить наскрізно через увесь спектакль. В основу літературної будови вистави покладений твір Райнер Марія Рільке в перекладі українською мовою, у якому розкривається життя Богородиці від її народження, першого свята Введення в храм, страждань, пов'язаних із втратою сина Христа та благочестиве Успіня. Сюжетні мізансцени, майстерно втілені режисером-постановником Л. Левановою, яскраво і гармонійно відтворили образ Діви Марії. Поєднуючим елементом між творами був ведучий – скрипаль Н. Якобенчук. Слухачі мали можливість прослухати композиторів, що зверталися до цієї тематики, починаючи від епохи Відродження до сучасності. Хор весь час рухався по сцені, вибудовуючись у різні комбінації: чоловіки, жінки, різні варіанти. Більшість творів побудовано на солістах, на яких також була зацентрована певна увага. У концерті, крім хорових творів, звучали сольні номери. Роль Діви Марії зіграла О. Дондик. Глядач постійно був у напрузі, слідкуючи за драматургією побудови спектаклю, насолоджуючись звуком і естетичним спогляданням дії.

Актуалізуючи себе в різних напрямках, хор «Хрещатик» не оминає також жанрів легкої естрадної музики. Це красномовно засвідчує концертна постановка «Шлягери звідусіль» (12.12.2013 р. Будинок вчителя), яка втілює ще один експериментальний щабель у безмежному пошуку хору та його керівництва.

Для цієї концертної програми були використані перекладення для хору відомих шлягерних естрадних пісень різних країн. До реалізації проекту було запрошено режисера-постановника Л. Леванову, якій було поставлено завдання поєднати ці пісні в єдину сюжетну лінію і зробити на їх основі музично-театральну постановку. Наскрізним об'єднуючим елементом уже вкотре стала тема кохання. До участі у проекті було запрошено двоє акторів, які розіграли між собою сюжетну лінію. Хор виконував функцію супроводу та декламатора подій. Він вільно рухався по сцені, обігруючи кожен твір. Усе це більше нагадувало жанр мюзиклу, з хореографією та мізансценами. У концерті були задіяні живі естрадні музичні інструменти: труба, електротрапа, рояль, контрабас, та ударна установка. Глядачі, вочевидь, отримали задоволення від прослуховування відомих на весь світ хітів, зал підспівував хору.

Підсумовуючи дану публікацію, хотілося б ще раз наголосити на тому, що творча діяльність хору «Хрещатик» ґрунтується на багатогранному синтезі різних напрямків творчої діяльності, віддзеркаленого через синтез мистецьких жанрів.

Хронологічний перелік концертно-мистецьких виступів Академічного камерного хору «Хрещатик», розглянутих у публікації.

(Синтез жанрів: хор, хореографія, театр).

1. 14.12.2003 р. Оперний театр.
Концерт-постановка. Ріттель Кобилянський.
«Відлуння віків»
2. 21.01.2006 р. Національна філармонія.
Кошиць. Пісні народів світу. Концерт-постановка.
3. 5.01.2008 р. Національна філармонія.
«Річний сонцеворот українського обрядового співу»
«Небо і земля» (колядки, щедрівки)
4. 23.04.2008 р. Театр юного глядача на Липках (ТЮЗ)
«Річний сонцеворот українського обрядового співу»
«Діво весна» (Веснянки)
5. 6.07.2008 р. Центральний парк культури та відпочинку (Ракушка)
«Річний сонцеворот українського обрядового співу»
«Купальський Бог» (Купальські)
6. 17.09.2008 р. Будинок вчених
«Річний сонцеворот українського обрядового співу»
«Весільний хліб» (Обжинкові, весільні)
7. 25.10.2009 р. Національна філармонія
Л. Дичко Опера «Золотослов» (перше виконання відбулося 23.10.1996р. у Театрі юного глядача на Липках).
8. 28.12.2010 р. Нова сцена Національного академічного театру російської драми імені Л. Українки.
Вистава «Романс для коханої».
9. 5.05.2010 р. Російський центр науки і культури.
Театралізована хорова вистава «Жди меня», присвячена 66-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.
10. 3.11.2011 р. Будинок вчителя
Шансон – мюзикл «Café – chantant Khreschatyk»
11. 10.11.2012 р. Храм святої Катерини німецької євангелічно-лютеранської церкви.
Концертна вистава «Ave Maria – Пречиста і непорочна»
12. 12.12.2013р. Будинок вчителя.
Концертна постановка «Шлягери звидусіль».

Висновки. Виходячи з проведеного досліджен-

ня, є підстави стверджувати, що мистецька діяльність Академічного камерного хору «Хрещатик» актуалізується в площині декількох жанрово-стильових векторів, котрі ґрунтуються на досягненнях вітчизняної та зарубіжної музики минулого і сучасності. У зв'язку з цим, важливо враховувати, що фундаментальною квінтесенцією мистецької діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик» постають експериментальні пошуки, спрямовані на творче переосмислення музично-сценічної інформації, втіленої в художньому задумі певного композитора. Це засвідчують проаналізовані концерти колективу, хронологічний перелік яких подано наприкінці даної публікації. Проведений аналіз переконує в тому, що протягом усього періоду існування хору «Хрещатик» (від заснування і до сьогодні) керівництвом колективу здійснюються неперервні пошуки нових мистецьких концептів утілення як загальновідомих класичних творів, так і щойно створених концертних програм. У цьому контексті особливого значення набуває поліваріантна комбінаторика, простежена в репертуарних підходах до формування розгорнутих концертних програм і музично-театральних проєктів. Її науково ілюструє полівекторна багатоманітність численних творчих заходів, підтверджених хронологічно-концертними журналами колективу та різноманітними програмами, буклетами, афішами та газетними публікаціями.

Список використаних джерел

1. Бенч-Шокало, О. Г. Український хорний спів: актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. – Київ, 2002. – 439 с.
2. Дондик, О. І. Репертуарна спрямованість концертної діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик» у контексті розвитку сучасної української хорової музики (кінець 90-х років ХХ століття – початок ХХІ століття) / О. І. Дондик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Музикознавство». – Львів, 2014. – С. 97–101.
3. Дондик, О. І. Синтез жанрів у концертно-мистецькій діяльності Академічного камерного хору «Хрещатик» / О. І. Дондик // Україна – Греція: духовна спільність, наукові контакти, культурні зв'язки : зб. наук. пр. / [упор.: В. А. Личковак, Л. В. Терещенко-Кайдан, З. О. Босик]. – Київ : НАККІМ, 2014. – С. 144–150.
4. Ковалик, П. А. Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – музичне мистецтво / П. А. Ковалик. – Київ, 2002. – 20 с.
5. Лашенко, А. П. З історії київської хорової школи. – Київ : Муз. Україна, 2007. – 197 с.
6. Ткач, Т. С. Деякі теоретичні аспекти музичної комунікації у сфері хорового виконавства // Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського : зб. стат. – Вип. 74: Естетика і практика сучасної мистецької освіти. – Київ, 2008. – С. 50–57.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 17.05.2017

Дондик О. І. Художественные поиски в плоскости жанрового синтеза и трансформации в концертной деятельности академического камерного хора «Хрещатик».

А Освещены аспекты жанрового синтеза и художественной трансформации в концертной деятельности Академического камерного хора «Хрещатик». В исследовании рассмотрены характерные примеры из концертно-сценической практики коллектива, убедительно иллюстрируют новаторские тенденции, присущие современному хоровому исполнительству. В выводах публикации обобщены основные результаты исследования.

Ключевые слова: синтез жанров; художественная трансформация; хоровой театр; деятельность Академического камерного хора «Хрещатик»

Dondik O. I. Art search in the plane of genres synthesis and transformation in the concert activity of the academic chamber chore «Khreschatyk».

S This paper deals with aspects of the genres synthesis and transformation of art in concerts of Academic Chamber Choir «Khreschatyk», examines typical examples of concert and theatrical team's practice that illustrate the innovative tendencies in modern choral performance. In conclusion, publication summarizes the main findings of experiment.

Key words: synthesis of genres and artistic transformation; choral theater activities Academic Chamber Choir «Khreschatyk»